

Άνοδος και Πτώση

Η εκλογική επιρροή του ΣΥΡΙΖΑ πριν και μετά το Δημοψήφισμα της 5ης Ιουλίου 2015*

Γιάννης Μαυρής¹

1. Ιανουάριος 2015: Ιστορική πολιτική ανατροπή

Οι βουλευτικές εκλογές της 25^{ης} Ιανουαρίου 2015 αναδείχθηκαν σε **γεγονός ιστορικής σημασίας** για την εγχώρια πολιτική σκηνή, ενώ δεν υπήρξε μικρότερη και η διεθνής απήχησή τους. Με τη νίκη του ΣΥΡΙΖΑ αποδοκιμάστηκε η νεοφιλελεύθερη πολιτική της λιτότητας, ύστερα από μια 5ετία καταστροφικής εφαρμογής της στην Ελλάδα και τερματίστηκε μια μακρά περίοδος 40 ετών διακυβέρνησης της χώρας από τα κόμματα του παραδοσιακού δικομματισμού. Το εκλογικό αποτέλεσμα προκάλεσε μια πρωτοφανή, για τα ελληνικά δεδομένα, πολιτική και κοινωνική συσπείρωση γύρω από τη νέα ελληνική κυβέρνηση. Η μεταβολή κλίματος που επήλθε, μετεκλογικά, ξεπέρασε κάθε ιστορικό προηγούμενο, τουλάχιστον της τελευταίας 20ετίας, για την οποία διατίθενται συστηματικά εμπειρικά δεδομένα από έρευνες κοινής γνώμης (Διαγράμματα 1 & 2). Ανάλογες επιδράσεις έχουν ασκήσει στη μεταπολιτευτική περίοδο μόνον οι εκλογές του 1974 και του 1981.²

Η εκλογική επιτυχία του Ιανουαρίου και, στη συνέχεια, η διαπραγμάτευση που επιχείρησε η ελληνική κυβέρνηση με τους ευρωπαίους εταίρους της χώρας, λειτούργησαν καταλυτικά για τον κομματικό συσχετισμό δυνάμεων. Μετά την επικράτηση του ΣΥΡΙΖΑ, η κατακόρυφη αύξηση της επιρροής του, αποτελεί, μετά το 1974, μοναδικό συνδυασμό **«επίδρασης μετεκλογικής ευφορίας»** και **«συσπείρωσης γύρω από τη σημαία»**.³ Η διάρκεια αυτής της επίδρασης συσπείρωσης κρίθηκε από την καταστροφική εξέλιξη της διαπραγμάτευσης. Κράτησε έξι μήνες και έληξε απότομα, μετά την κυβερνητική αναδίπλωση στο δημοψήφισμα της 5/7/15 και την υπογραφή του 3^{ου} Μνημονίου, στις 14/8/15 (Διαγράμματα 1 & 2).

¹ Ο Γιάννης Μαυρής είναι πολιτικός επιστήμονας, Πρόεδρος & Διευθύνων Σύμβουλος της Public Issue.

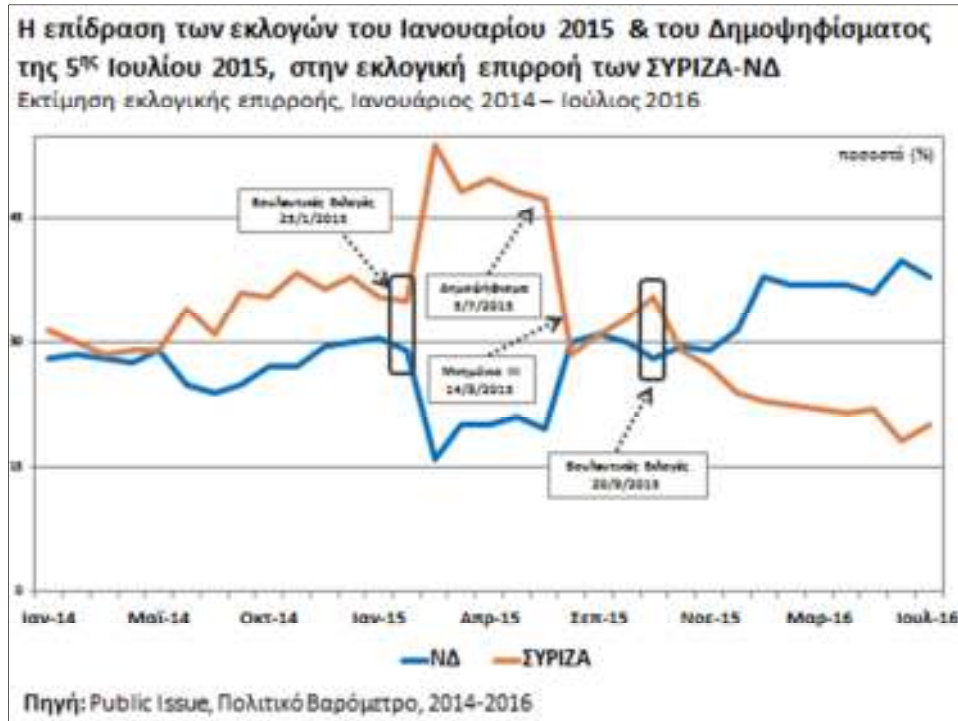
² Βλέπε αναλυτικότερα: **1)** Μαυρής, Γιάννης. 2015α. «Ανατομία μιας ιστορικής πολιτικής ανατροπής. Πως διαμορφώθηκε η πολιτική σκηνή, μετεκλογικά, υπό την επίδραση του εκλογικού αποτελέσματος και της διαπραγμάτευσης του χρέους», 24 Φεβρουαρίου 2015. <http://www.mavris.gr/4623/anatomy-of-a-historic-political-reversal/> **2)** Μαυρής, Γιάννης. 2015β. «Από τον Ιανουάριο, στον Σεπτέμβριο 2015. Η ανατροπή της ανατροπής». Εισήγηση στην Ημερίδα που διοργάνωσε η Ελληνική Εταιρεία Πολιτικής Επιστήμης, με θέμα: «Το εκλογικό 2015. Καταγραφές, ανιχνεύσεις, ερμηνείες». Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τρίτη 24 Νοεμβρίου 2015.

3) Μαυρής, Γιάννης. 2015γ. «Κομματικό και εκλογικό σύστημα, 2012-2015. Στις Συμπληγάδες μιας διπλής χρεωκοπίας». Εισήγηση στην ημερίδα που διοργάνωσε το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – ΙΟΔΤ, με θέμα: «Εκλογικό σύστημα, πολιτικό σύστημα και Σύνταγμα». Αθήνα, 7/12/2015.

³ Σχετικά με τους όρους, βλέπε: Μαυρής, Γιάννης και Γιώργος Συμεωνίδης. 2016. *Δημοσκοπήσεις και Πρόβλεψη των Εκλογών στην Ελλάδα*. Αθήνα: Public Issue.

*Δημοσιεύθηκε στο περιοδικό Τετράδια, τεύχος 66-67, Φθινόπωρο-Χειμώνας 2016-2017

Διάγραμμα 1

Διάγραμμα 2

2.Η σημασία του δημοψηφίσματος της 5/7/2015 για την εκλογική επιρροή του ΣΥΡΙΖΑ

Το ελληνικό δημοψήφισμα, όπου καταγράφηκε η συντριπτική απόρριψη (61,3%, έναντι 38,7%) της προωθούμενης από το Eurogroup μνημονιακής συμφωνίας για την Ελλάδα, όπως και το βρετανικό δημοψήφισμα που ακολούθησε φέτος (23/6/16), δεν αποτελούν μεμονωμένα «ατυχήματα». Έρχονται να προστεθούν στην αλληλουχία των δημοψηφισμάτων εκείνων, στα οποία οι πολιτικές πρωτοβουλίες και οι θεσμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποδοκιμάστηκαν από τη λαϊκή ψήφο. Η απόρριψη, μέσω δημοψηφισμάτων, της πολιτικής των κυρίαρχων ελίτ αποτελεί τη νέα μορφή με την οποία εκδηλώνεται η κοινωνική δυσαρέσκεια εντός της ΕΕ. Επιπλέον, το ελληνικό ποσοστό απόρριψης, είναι τα υψηλότερα, που έχουν παρατηρηθεί ποτέ, μεταξύ εννέα απορριπτικών δημοψηφισμάτων για ευρωπαϊκά ζητήματα, στην περίοδο 1972-2008.⁴

Η τοποθέτηση των κομμάτων στο δημοψήφισμα, επηρέασε καθοριστικά τους ψηφοφόρους, με εξαίρεση το ΚΚΕ, οι ψηφοφόροι του οποίου δεν πειθάρχησαν πλειοψηφικά στη γραμμή του άκυρου. Οι κομματικές προτιμήσεις αποτέλεσαν τη σημαντικότερη ερμηνευτική μεταβλητή της ψήφου στο δημοψήφισμα. Το συμπέρασμα αυτό γίνεται ορατό και στην καταγραφή της συσπείρωσης των κομμάτων, που προέκυπτε από τις προεκλογικές έρευνες. Αποδεικνύεται έτσι το γεγονός ότι υπήρξε πράγματι σημαντική κομματική στοίχιση (Μαυρήs 2015β, 2016). Με διαφορετικούς όρους, τεκμηριώνεται εμπειρικά, ότι η άσκηση πιέσεων και η κινδυνολογική εκστρατεία των διεθνών και εγχωρίων Μέσων ενημέρωσης δεν είχε καταφέρει –μέχρι τη στιγμή του δημοψηφίσματος- να αποδυναμώσει την απόλυτη εκλογική κυριαρχία του ΣΥΡΙΖΑ, που προέκυψε μετά τις πρώτες εκλογές του Ιανουαρίου (παραπάνω, σημείο 1), ούτε να θρυμματίσει την ηγετική εικόνα του Α.Τσίπρα (Διάγραμμα 2). Αξίζει δε να επισημανθεί, ότι η πρωθυπουργική δημοτικότητα, μεταξύ των ψηφοφόρων του ΣΥΡΙΖΑ, είχε αγγίξει τον Ιούνιο του 2015, το 98%.⁵

Μπορεί η τυπική προεκλογική περίοδος του δημοψηφίσματος να υπήρξε πολύ σύντομη (μια εβδομάδα), ωστόσο, το περιεχόμενο της αντιπαράθεσης ήταν πολύ καιρό γνωστό και το διακύβευμα σαφέστατο. Δεν υπήρξε άλλο από το μνημονιακό πρόγραμμα και τις πολιτικές της λιτότητας, που από το 2010 αδιάλλειπτα, δηλαδή επί μια ολόκληρη εξαετία, βίωσε η ελληνική κοινωνία. Η ίδια ακριβώς συζήτηση τροφοδότησε τον πολιτικο-κοινωνικό διχασμό που εκφράστηκε, επανειλημμένα, στις πολλαπλές εκλογικές

⁴ Μαζί με το αντίστοιχο ποσοστό απόρριψης της Συνταγματικής Συνθήκης στο ολλανδικό δημοψήφισμα του 2005 (61,5%). Σχετικά με τη σημασία του ελληνικού δημοψηφίσματος καθώς και για την ανάλυση της εκλογικής γεωγραφίας και κοινωνιολογίας της ψήφου, βλέπε: Μαυρήs, Γιάννης. 2016. «Το ελληνικό δημοψήφισμα του 2015: «δημοκρατική στιγμή» (ή) (και) κύκνειο άσμα της μεταπολιτευτικής δημοκρατίας;» Ημερομηνία δημοσίευσης: 7/7/2016 Ανάρτηση: <http://www.mavris.gr/4846/greek-referendum-2015/>

⁵ Public Issue, Πολιτικό Βαρόμετρο 157, Ιούνιος 2016.

αναμετρήσεις του 2012, του 2014 και βεβαίως του 2015. Η ίδια ακριβώς αντιπαράθεση αναπαράχθηκε, σε συνθήκες εντεινόμενης πόλωσης, και ολόκληρο το πρώτο εξάμηνο του 2015. Επομένως, το εκλογικό σώμα τοποθετήθηκε δυαδικά, σε ό,τι του ήταν απολύτως γνώριμο εδώ και καιρό.

Εύκολα αποδεικνύεται, με βάση τα διαθέσιμα δεδομένα των ερευνών κοινής γνώμης, ότι το εκλογικό αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος είναι παράγωγο: α) της νέας διαιρετικής τομής του Μνημονίου, που διαμορφώθηκε στον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό κατά την περίοδο 2010-2015, ως αποτέλεσμα της νεοφιλελεύθερης επίθεσης και β) της διπλής επίδρασης των εκλογών του Ιανουαρίου 2015 στον κομματικό συσχετισμό δυνάμεων: μετεκλογική ευφορία λόγω της νίκης της αριστεράς, που αποτελούσε τη ρεβάνς του 2012, αλλά και διευρυμένη κοινωνική συσπείρωση γύρω από τη νέα κυβέρνηση, στη διαπραγματεύση που διεξήγαγε μέχρι τότε (Μαυρή 2016).

Διάγραμμα 3

Στην πραγματικότητα, η πολιτική της λιτότητας που εφαρμόσθηκε από το 2010, όπως ακριβώς συνέβη και οπουδήποτε στον κόσμο επιβλήθηκαν παρόμοια προγράμματα, δεν κατάφερε **ποτέ** να κερδίσει την κοινωνική συναίνεση, παρά το γεγονός ότι τα κόμματα που τη διαχειρίσθηκαν, ψηφίστηκαν από ένα σημαντικό τμήμα του εκλογικού σώματος. Από την αρχή, η στάση της ελληνικής κοινής γνώμης, απέναντι στις μνημονιακές πολιτικές παρέμεινε πλειοψηφικά αρνητική, με μέσο όρο επταετίας, 71% κατά και μόλις 29% υπέρ

(Διάγραμμα 3). Επομένως, η προτίμηση του εκλογικού σώματος που εκφράστηκε στο δημοψήφισμα, δεν ήταν συγκυριακή. Σε μεγάλο βαθμό αποκρυσταλλώθηκε, μακροχρόνια, πολύ πριν από τις εκλογές του Ιανουαρίου 2015 και δεν περιέμενε την φοβερή προεκλογική εβδομάδα για να εκδηλωθεί, ούτε ασφαλώς και θα άλλαζε ριζικά, εάν η προεκλογική περίοδος διαρκούσε μια ή δύο εβδομάδες παραπάνω. Το πιθανότερο είναι ότι θα ενισχυόταν περαιτέρω, στο μέτρο που η επίδραση των capital controls αφομοιωνόταν περισσότερο από το εκλογικό σώμα, όπως και τελικά συνέβη.

3.Εμβάθυνση της κοινωνικής πόλωσης: Η εκλογική - κοινωνική γεωγραφία του δημοψηφίσματος

Η απόφαση για το δημοψήφισμα πυροδότησε μεγάλης έκτασης κινητοποίηση και συσπείρωσε μια ευρύτατη κοινωνική συμμαχία, σε πανεθνική κλίμακα, που σπάνια έχει παρατηρηθεί στη σύγχρονη ελληνική ιστορία, μετά την κατοχή. Η συμμετοχή στο δημοψήφισμα ξεπέρασε τα 6 εκ. ψηφίσαντες (6.161.140), συγκρατώντας έτσι ως ένα βαθμό την επιταχυνόμενη τάση αποχής.⁶

Περισσότερο από κάθε άλλη φορά, στο εκλογικό αποτέλεσμα αποτυπώθηκε ευδιάκριτα η βαθύτατη πολιτική, ηλικιακή και ταξική πόλωση που χαρακτηρίζει συστηματικά τις εκλογικές αναμετρήσεις της εποχής του Μνημονίου. Είναι δε ενδεικτικό, ότι οι σημαντικότερες εργοδοτικές οργανώσεις πλαισίωσαν την επιτροπή για την υποστήριξη του Ναι, που συγκροτήθηκε την 1η Ιουλίου (Μαυρής 2016). Ταυτόχρονα με την πολιτική και κομματική διάσταση της πόλωσης, καταγράφηκε με ακραίο τρόπο και ηλικιακή πόλωση, που είχε επίσης προϋπάρξει, ποτέ όμως σε αυτήν την έκταση. Πράγματι, η αντιμνημονιακή τοποθέτηση των νέων είχε καταγραφεί ήδη στις εκλογές του 2012 και διατηρήθηκε στις εκλογικές αναμετρήσεις του 2014-2015. Το ηλικιακό χάσμα της ψήφου κορυφώθηκε στο δημοψήφισμα, λόγω της δυαδικής μορφής της επιλογής της ψήφου. Στην ηλικιακή κατηγορία 18-24, το Όχι απέσπασε ποσοστό 85%, ενώ στην αμέσως επόμενη (25-34 ετών), 72%. Η συντριπτική πλειοψηφία των νέων, που καταστρέφονται από την λιτότητα, στράφηκαν καθολικά κατά της συνέχισης αυτής της πολιτικής. Το Όχι κυριάρχησε και στις επόμενες τρεις ενδιάμεσες ηλικιακές κατηγορίες και μόνον μεταξύ των ηλικιωμένων (άνω των 65 ετών), πλειοψήφισε το Ναι, με ποσοστό 55%-45%. Αντίστοιχη με την ηλικιακή πόλωση, δεν παρατηρήθηκε και αναφορικά με το φύλο. Το μοτίβο (pattern) της κοινωνικής πόλωσης της ψήφου, που καταγράφηκε, επιβεβαιώνει την κοινωνική διαίρεση φιλοευρωπαϊσμού/αντιευρωπαϊσμού, και τον ευδιάκριτα ταξικό χαρακτήρα της απορριπτικής ψήφου, που έχει παρατηρηθεί ιστορικά, σε αντίστοιχα δημοψηφίσματα για θέματα της ΕΕ (Ενταξη, Συνθήκες, Ευρωσύνταγμα, Μαυρής 2016).

⁶ Με βάση τη δημογραφική εκτίμηση της Public Issue για το μέγεθος του εκλογικού σώματος, η πραγματική συμμετοχή στο δημοψήφισμα υπολογίζεται σε 72,76% και η πραγματική αποχή σε 27,24%.

4.«Δημοκρατική στιγμή»

Από την πλευρά της κοινωνικής συμμετοχής, το δημοψήφισμα αποδείχθηκε κορυφαία δημοκρατική «στιγμή».⁷ Ανεξάρτητα από την -εκ των υστέρων- ακύρωση της πρωτοφανούς δυναμικής του, το δημοψήφισμα προκάλεσε μια «στιγμαία δημοκρατική ρωγμή», στο πολιτικό οικοδόμημα της μεταδημοκρατικής Ελλάδας, δηλαδή στην κατεδάφιση της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, που προωθεί το μνημονιακό πρόγραμμα, στο επίπεδο της πολιτικής και των θεσμών. Έδρασε ως αντίρροπη κίνηση στην πολλαπλή κατάλυση του Συντάγματος και την απροκάλυπτη παράκαμψη του μεταπολιτευτικού κοινοβουλευτισμού, την ταυτόχρονη και ποικιλόμορφη συρρίκνωση του εκλογικού δικαιώματος, καθώς και την ανοικτή χειραγώγηση των εκλογών που έχει συντελεστεί, συστηματικά, από το 2012.⁸ Το σημαντικότερο: έγινε η αφορμή για την απρόσκλητη και απρόσμενη είσοδο (εισβολή) του λαϊκού παράγοντα στην πολιτική σκηνή, που όποτε συμβαίνει, ανατρέπει τα πολιτικά δεδομένα με την αυτόνομη πολιτική του δράση και παράγει «κατάλληλα πολιτικά αποτελέσματα» (Πουλιαντζάς).

5.Η ανατροπή της ανατροπής. Ο ΣΥΡΙΖΑ μετά το Δημοψήφισμα

Το ελληνικό δημοψήφισμα, ωστόσο, διεκδικεί και μια παράδοση πρωτοτυπία. Είναι μοναδικό, ως προς το γεγονός, ότι η λαϊκή ετυμηγορία που κατέγραψε το αποτέλεσμα, ακυρώθηκε αυθημερόν. Με τη συμφωνία της 12^{ης} Ιουλίου και την υπογραφή του 3ου Μνημονίου αναιρέθηκε η λαϊκή εντολή του Όχι και ανακόπηκε βίαια η δυναμική που είχε αναπτυχθεί στο λαϊκό κοινωνικό μπλοκ. Το αντιμνημονιακό στρατόπεδο υπέστη μια σημαντική πολιτική και ιδεολογική ήττα, οι συνέπειες της οποίας αποδεικνύονται μακροχρόνιες. Ταυτόχρονα με την καταστρατήγηση του εκλογικού αποτελέσματος, ακυρώθηκε απότομα και το εξάμηνο πείραμα «αριστερής διακυβέρνησης εντός της ΕΕ», που επιχείρησε η πρώτη κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ. Η άδοξη κατάληξη του δημοψηφίσματος, υπονόμεισε και εξουδετέρωσε συνολικά την πολιτική δυναμική που εγκαινίασαν οι βουλευτικές εκλογές του Ιανουαρίου 2015. Η πολιτικής της ανατροπής, ανατράπηκε...

Σχετικά με το μέγεθος της συνθηκολόγησης του ΣΥΡΙΖΑ είναι χαρακτηριστικό, ότι ο γνωστός βρετανός μαρξιστής Perry Anderson εντοπίζει το ανάλογο ιστορικό προηγούμενό της, στην υποστήριξη των πολεμικών πιστώσεων από την ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία, στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, το 1914!⁹

⁷ Με την σημασία που αποδίδει στον όρο ο Colin Crouch, στο βιβλίο του *Μεταδημοκρατία*. Βλέπε Colin Crouch, 2006, *Μεταδημοκρατία*, Αθήνα: Εκκρεμές, σ.61-2.

⁸ Βλέπε σχετικά: Γιάννης Μαυρής. 2014. «Οι αθέατες όψεις του εκλογικού πολέμου. Εκλογές σε δύο στάδια: Το ελληνικό εκλογικό πείραμα». 5 Μαΐου 2014. http://www.mavris.gr/3981/elliniko_eklogiko_peirama/

⁹ Perry Anderson. "The Greek Debacle. On the crisis in Greece and Syriza's failure to resist the eurozone." *Jacobin magazine*. 23.7.2015. <https://www.jacobinmag.com/2015/07/tspiras-syriza-euro-perry-anderson/>

Η πολιτική και ιδεολογική μεταμόρφωση της ηγετικής ομάδας του ΣΥΡΙΖΑ προκάλεσε σημαντικούς κλυδωνισμούς, το αποτέλεσμα των οποίων αποδείχθηκε **μη-αντιστρέψιμο**. Ο Ιούλιος του 2015 αποτελεί **σημείο καμπής** στην περιοδολόγηση της πολιτικής σκηνής της τελευταίας 7ετίας. Όπως ήδη επισημάνθηκε, η τεράστια συσπείρωση περί την κυβέρνηση, που εμφανίσθηκε μετά τον Ιανουάριο και διατηρήθηκε στο εξάμηνο της διαπραγματεύσεως, μέχρι το δημοψήφισμα, τερματίσθηκε και εξαερώθηκε (Διάγραμμα 1). Αντίστοιχη επίδραση άσκησε η κυβερνητική στροφή και στην πρωθυπουργική δημοτικότητα του Αλέξη Τσίπρα, η οποία επίσης καταβαραθρώθηκε (Διάγραμμα 2). Επομένως, το δημοψήφισμα αποδείχθηκε, ταυτόχρονα, σημείο κορύφωσης της λαϊκής υποστήριξης στην κυβέρνηση της αριστεράς και απαρχή της κατακρήμνισής της.

Στις εκβιαστικές εκλογές που ακολούθησαν αιφνιδιαστικά, τον Σεπτέμβριο του 2015, ο ΣΥΡΙΖΑ επικράτησε για δεύτερη φορά. Οι διεργασίες που προηγήθηκαν σε συμπυκνωμένο χρόνο, το δίμηνο Ιουλίου-Αυγούστου, ελλείψει εναλλακτικής λύσης, δεν οδήγησαν σε αποδοκιμασία της κυβέρνησης, αλλά σε ψήφο 2^{ης} ευκαιρίας, χωρίς όμως κοινωνική ανοχή και περίοδο χάριτος. Η δεύτερη νίκη του ΣΥΡΙΖΑ, υπήρξε κατά τα φαινόμενα «πύρρειος».

Με τη μετάλλαξή του και την προσχώρησή του (καθώς και των ANΕΛ) στη μνημονιακή στρατηγική, πραγματοποιήθηκε η πιο απότομη και χρονικά συμπυκνωμένη «σύγκλιση των κομμάτων στην κορυφή», που έχει συμβεί ποτέ στο ελληνικό κομματικό σύστημα. Το κενό που δημιούργησε αυτή η μετατόπιση δεν καλύφθηκε από τις κομματικές δυνάμεις που αποχώρησαν. Η διάσπαση της ηγετικής και της κοινοβουλευτικής ομάδας του ΣΥΡΙΖΑ, δεν είχε απήχηση στην κοινωνική και εκλογική βάση του κόμματος.¹⁰ Προκάλεσε όμως την πλήρη αποσύνθεση του εναπομείναντος κομματικού μηχανισμού του ΣΥΡΙΖΑ, απαλείφοντας κάθε ίχνος μαζικού κόμματος και περιόρισε την ύπαρξη της συγκεκριμένης κομματικής μορφής στον αρχηγό και την ηγετική του ομάδα (κόμμα στελεχών). Και είναι γνωστό, ιστορικά, ότι χωρίς την ύπαρξη μορφής οργάνωσης, οποιαδήποτε σχέση εκπροσώπησης καθίσταται εξαιρετικά εύθραυστη.

Άμεσο και καταλυτικό αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής εξέλιξης και ασφαλώς περισσότερο σημαντικό, υπήρξε η απότομη απαξίωση της εκλογικής διαδικασίας, η απογοήτευση του εκλογικού σώματος και η κάμψη του ενδιαφέροντος για τις εκλογές-τάσεις, που θα αποτυπωθούν ευκρινώς στο αποτέλεσμα των εκλογών του Σεπτεμβρίου, με την πρωτοφανή αύξηση της αποχής.¹¹ Μετά το δημοψήφισμα, η τάση εξόδου από το εκλογικό σώμα πήρε τη μορφή χιονοστιβάδας. Στις εκλογές του Σεπτεμβρίου, θα ψηφίσουν **595.000 λιγότεροι ψηφοφόροι**, από εκείνους που είχαν ψηφίσει στο Δημοψήφισμα, μόλις δύο μήνες πριν. Αυτό σημαίνει κατακόρυφη αύξηση της αποχής, της

¹⁰ Βλέπε αναλυτικά, Λάσκος, Χρήστος και Δημοσθένης Παπαδάτος-Αναγνωστόπουλος, επιμ. 2016. *Το ΟΧΙ που έγινε ΝΑΙ*. Αθήνα: ΚΨΜ, σελίδες 17-9 και μέρος 3.

¹¹ Εκτενέστερη πραγμάτευση του αποτελέσματος των εκλογών του Σεπτεμβρίου 2015 και της παρατεινόμενης κρίσης του κομματικού συστήματος, γίνεται στο Μαυρής 2015β και 2015γ.

τάξης του 7%. Επιπλέον, ο αριθμός αυτός αντιπροσωπεύει το 9,4% των εκλογέων του Ιανουαρίου. Δηλαδή σχεδόν 1 στους 10, από όσους είχαν ψηφίσει, μόλις 9 μήνες πριν. Πρόκειται ουσιαστικά για ψηφοφόρους του αντιμνημονιακού στρατοπέδου (Μαυρής 2015α).

6.Οι εκλογές του Σεπτεμβρίου: Συνέχεια και ασυνέχεια στην εκλογική βάση του ΣΥΡΙΖΑ

Παρά τις εντυπώσεις, μετρημένες σε ψήφους, οι απώλειες του ΣΥΡΙΖΑ στις εκλογές του Σεπτεμβρίου είναι σημαντικές. Σε σύγκριση με τον Ιανουάριο και σε απόλυτους αριθμούς, η επιρροή του μειώθηκε κατά 320.000 ψήφους, (-14,25%, σε σύγκριση με τις ψήφους του Ιανουαρίου). Οι αντίστοιχες απώλειες της ΝΔ ανήλθαν σε 192.500 ψήφους (-11,2%, σε σύγκριση με τον Ιανουάριο – Μαυρής 2015γ). Η μεγάλη ποιοτική διαφορά, εντούτοις, αφορά την αποχή. **Η αποχή έπληξε κατά κύριο λόγο τον ΣΥΡΙΖΑ και σχεδόν καθόλου τη ΝΔ.**¹² **Υπολογίστηκε, ότι 1 στους 6 ψηφοφόρους Ιανουαρίου του ΣΥΡΙΖΑ, ποσοστό 17% της εκλογικής του βάσης, δηλαδή περίπου 383.000 ψηφοφόροι επέλεξαν την αποχή.** Λιγότεροι από 3%, περίπου 57.000 ψηφοφόροι, επέλεξαν το λευκό ή το άκυρο. Ωστόσο, η από τα αριστερά αποδοκιμασία του ΣΥΡΙΖΑ υπήρξε περιορισμένη. Μόνον **1 στους 15 ψηφοφόρους** Ιανουαρίου, αθροιστικά το 7%, περίπου **158.000** ψηφοφόροι, επέλεξαν την ψήφο στα σχήματα της **αριστερής διαμαρτυρίας** (ΛΑΕ, ΑΝΤΑΡΣΥΑ, ΕΠΑΜ) και στο ΚΚΕ (Πίνακας 1 -Μαυρής 2015β).

Σε αντιστάθμισμα αυτών των εκροών από αριστερούς και αντιμνημονιακούς ψηφοφόρους που εγκατέλειψαν το κυβερνών κόμμα, *υπήρξαν νέες εισροές από κεντροαριστερούς ψηφοφόρους, που τον Ιανουάριο είχαν ψηφίσει κυρίως ΠΑΣΟΚ, ΔΗΜΑΡ ή ΚΙΔΗΣΟ* (περίπου 157.000 ψηφοφόροι, Πίνακας 1), αλλά και από δεξιούς και κεντροδεξιούς ψηφοφόρους, που τον Ιανουάριο είχαν ψηφίσει τη ΝΔ (110.500 ψηφοφόροι).

¹² Οι δημοσκοπήσεις (προεκλογικές ή εξόδου) δεν παρέχουν αξιόπιστη εκτίμηση για την κομματική προέλευση της αποχής. Για την ανάλυση της αποχής είναι προτιμώτερο να χρησιμοποιηθούν τα πραγματικά εκλογικά δεδομένα. Ο πίνακας των μετατοπίσεων ψήφου και της αύξησης της αποχής, μεταξύ Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2015, εκτιμήθηκε με βάση τα εκλογικά αποτελέσματα, σε επίπεδο καποδιστριακού δήμου (n=1035). Ο υπολογισμός στηρίχθηκε σε υπόδειγμα τετραγωνικού προγραμματισμού (quadratic programming model) που χρησιμοποιείται από την Ολλανδική στατιστική υπηρεσία. Βλέπε σχετικά: 1) Carin van der Ploeg. 2008. A Comparison of Different Estimation Methods of Voting Transitions with an Application in the Dutch National Elections. Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek Divisie Methodologie en Kwaliteit. 2) Carin van der Ploeg, Frank van de Pol and Jarl Kampen. 2009. "A Comparison of Different Estimation Methods of Voting Transitions with an Application in the Dutch National Elections of 2003 and 2006." Discussion paper 09030. The Hague/Heerlen: Statistics Netherlands. Για τα ευρήματα της ανάλυσης, βλέπε την ανακοίνωση στην ημερίδα που οργάνωσε η Ελληνική Εταιρεία Πολιτικής Επιστήμης, με αντικείμενο τις εκλογικές αναμετρήσεις του 2015, την Τρίτη 24 Νοεμβρίου 2015 (Μαυρής 2015β).

Πίνακας 1

Τι ψήφισαν τον Σεπτέμβριο του 2015, οι ψηφοφόροι Ιανουαρίου του ΣΥΡΙΖΑ
Κατανομή μετατοπίσεων και προβολή σε ψήφους
ΕΚΤΙΜΗΣΗ - I

ΣΥΡΙΖΑ	0,7101	1577607
ΝΔ	0,0071	15774
ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ	0,0011	2444
ΔΗΜ ΣΥΜ	0	0
ΚΚΕ	0,0102	22661
ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ	0,0095	21106
ΑΝΕΛ	0,0029	6443
ΕΝ ΚΕΝ	0	0
Άλλο (ΛΑΣ, ΑΝΤΑΡΣΙΑ, ΕΠΑΜ κλπ)	0,0609	135300
Άκυρο	0,0117	25994
Λευκό	0,0139	30881
Αποχή*	0,1726	383460

Πίνακας 2

Από πού προέρχονται οι ψηφοφόροι Σεπτεμβρίου του ΣΥΡΙΖΑ
Σύνθεση (%) σημερινής εκλογικής βάσης του κόμματος, με βάση την ψήφο στις εκλογές 1/2015
ΕΚΤΙΜΗΣΗ - II

		Προβολή σε ψήφους		
Ψήφος Β/2015- Ιανουάριος	ΣΥΡΙΖΑ	0,7101	1577607	83,4%
	ΝΔ	0,0651	110517	5,8%
	ΧΡΥΣΗ ΑΥΓΗ	0	0	0,0%
	ΠΑΣΟΚ	0,2129	67069	3,5%
	ΚΚΕ	0	0	0,0%
	ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ	0	0	0,0%
	ΑΝΕΛ	0,1228	35599	1,9%
	ΕΝ ΚΕΝ	0	0	0,0%
	Άλλο (ΚΙΔΗΣΟ κλπ)	0,2309	89636	4,7%
	Άκυρο	0,0941	10685	0,6%
	Λευκό	0	0	0,0%
	Αποχή*	0,4176	1294	0,1%

Πηγή: Public Issue, εκτίμηση με βάση τα εκλογικά αποτελέσματα, σε επίπεδο καποδιστριακού δήμου (n=1035)

Αθροιστικά, οι ψηφοφόροι άλλων κομματικών χώρων, που προσέγγισαν στις εκλογές του Σεπτεμβρίου, τον ΣΥΡΙΖΑ, αποτέλεσαν το 17% της νέας εκλογικής του βάσης, επίσης 1 στους 6 (Πίνακας 2 - Μαυρή 2015β). Από την πλευρά της κοινωνικής της σύνθεσης, μεταξύ των εκλογών Ιανουαρίου και Σεπτεμβρίου 2015, η (συρρικνωμένη) εκλογική επιρροή του ΣΥΡΙΖΑ ενισχύθηκε στις γυναίκες (+4%) και ειδικότερα στις νοικοκυρές (+8,6%) με αποτέλεσμα να καταγραφεί για πρώτη φορά σημαντική φυλετική «ψαλίδα». Αντίθετα, αποδυναμώθηκε σημαντικά στους αγρότες (-14%), στους επαγγελματίες-βιοτέχνες (-13,4%) και στους εργοδότες (-9,6%), ενώ συγκρατήθηκε σχετικά στους μισθωτούς του Ιδιωτικού και του Δημοσίου Τομέα (-3,1% και -4,9%, αντίστοιχα), καθώς και στους ανέργους (-4,5%).¹³

7.Μετά τις εκλογές του Σεπτεμβρίου 2015

Η δεύτερη εκλογική νίκη του ΣΥΡΙΖΑ, τον περασμένο Σεπτέμβριο, σηματοδότησε την απαρχή της πτωτικής τάσης στην τροχιά της εκλογικής και πολιτικής επιρροής του. Αποτέλεσμα των μετασχηματισμών που προηγήθηκαν το καλοκαίρι του 2015 είναι, ότι οι σχέσεις του με το κοινωνικό μπλοκ των κυριαρχούμενων τάξεων διαταράχθηκαν ανεπανόρθωτα. Η σχέση αυτή, που βρισκόταν σε διαδικασία διαμόρφωσης μετά το 2012 (στην τριετία 2012-2015), διερράγη ανεπανόρθωτα. Η κομματική ταύτιση των εκλογέων του επέστρεψε, σταδιακά, στα προ του 2012 επίπεδα. Η πολιτική μετάλλαξη του κυβερνώντος κόμματος προκάλεσε επομένως την **αναζωπύρωση της κρίσης εκπροσώπησης**· κρίση, που χαρακτηρίζει –εξαρχής- την εποχή των Μνημονίων.

Ένας ουσιαστικός λόγος είναι ότι η πολιτική παράλυση του αντιμνημονιακού μπλοκ, ύστερα από την ψυχρολουσία του Δημοψηφίσματος και η ραγδαία υποχώρηση των κοινωνικών κινητοποιήσεων μετά από αυτό, δεν σήμαναν και την ιδεολογική ενσωμάτωση των λαϊκών μαζών ή την μακροπρόθεσμη εξασφάλιση της κοινωνικής συναίνεσης στη πολιτική της λιτότητας. Το αντίθετο, η κοινωνική απόρριψη της μνημονιακής πολιτικής εξακολούθησε και μετά τις εκλογές του Σεπτεμβρίου να παραμένει συντριπτική. Καταγράφεται δε σήμερα, σε σαφώς υψηλότερα επίπεδα, από εκείνα του Ιουλίου του 2015 (Διάγραμμα 3).

13 Βλέπε επιπρόσθετα: Public Issue, Εκλογές 9/2015: Τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της ψήφου στον ΣΥΡΙΖΑ. Μεταβολές % κατά κοινωνική κατηγορία, Ιανουάριος-Σεπτέμβριος 2015. <http://www.publicissue.gr/11909/koinwniko-profil-syr-9-2015/>

8. Από την «κομματικοποίηση» στην «απο-πολιτικοποίηση». Ο ΣΥΡΙΖΑ και το κομματικό σύστημα στην εποχή της μεταδημοκρατίας. Υπάρχει μέλλον;

«Οι ελληνικές αρχές θα πρέπει (...) να θέσουν σε εφαρμογή ένα πρόγραμμα, υπό την αιγίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, για την ενίσχυση των δυνατοτήτων και την αποπολιτικοποίηση της Ελληνικής Διοίκησης» («3^ο Μνημόνιο», Ν.4334/16 Ιουλίου 2015, ΦΕΚ Α'80).

Συμπερασματικά, η κοινωνική υποστήριξη που εξασφάλισε το 2012 και το 2015 ο ΣΥΡΙΖΑ, έχει υποστεί σημαντικές ρωγμές και έχει αποσταθεροποιηθεί σε μεγάλο βαθμό. Ο ΣΥΡΙΖΑ κέρδισε τις δεύτερες εκλογές, χωρίς καμία απολύτως περίοδο χάριτος, όπως ακριβώς είχε συμβεί και με την επανεκλογή του ΠΑΣΟΚ του Κ.Σημίτη, το 2000. Μετά τις εκλογές του Σεπτεμβρίου 2015, επικράτησε εξαιρετικά ζοφερό κοινωνικό κλίμα, το οποίο η κυβέρνηση δεν κατάφερε να αναχαιτίσει, με αποτέλεσμα ήδη από την επαύριο των εκλογών, να αντιστραφεί θεαματικά υπέρ της ΝΔ και ο κομματικός συσχετισμός δυνάμεων. Μάλιστα, η πολιτική μεταστροφή προηγήθηκε της αλλαγής ηγεσίας στο κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης και την ανάληψη της αρχηγίας του από τον Κυριάκο Μητσοτάκη και δεν μπορεί να αποδοθεί κατά κύριο λόγο σε αυτήν. Συνιστά, αντιθέτως, την παραδοσιακή μορφή αποδοκιμασίας του κυβερνώντος κόμματος, στο πλαίσιο της εδραιωμένης -ιστορικά στην Ελλάδα- κοινοβουλευτικής ιδεολογίας.

Σήμερα, η θέση του ΣΥΡΙΖΑ μέσα στο συνεχώς μεταβαλλόμενο κομματικό σύστημα, αποκαλύπτεται εξαιρετικά επισφαλής. Η αριστερά απώλεσε την ιστορική ευκαιρία να εδραιώσει ηγεμονικά την παρουσία της. Η ενίσχυση της κοινωνικής απογοήτευσης, η απομάκρυνση από την πολιτική και την εκλογική διαδικασία, για την οποία ο ΣΥΡΙΖΑ φέρει τη μεγαλύτερη ευθύνη, λειτουργεί ευθέως εις βάρος της και προετοιμάζει την επιστροφή της δεξιάς. Το ιστορικό παράδοξο είναι ότι ένα κόμμα που επικαλείται την αριστερά, επιφορτίζεται με την οριστική επιβολή της μεταδημοκρατίας στην Ελλάδα.

Στο πλαίσιο των Μνημονίων, η ευθεία υπονόμηση του ρόλου των κομμάτων, ως φορέων της εκπροσώπησης και η αποδόμηση του θεμελίου της ίδιας της αστικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας αποτελεί ρητά διατυπωμένο διακηρυκτικό στόχο. Στο νεοφιλεύθερο υπόδειγμα της «μεταδημοκρατίας» (Crouch 2003) που έχει πλέον εδραιωθεί στην Ελλάδα, η θέση των πολιτικών κομμάτων γίνεται όλο και περισσότερο διακοσμητική. Η τάση για περιθωριοποίηση της θέσης τους δεν φαίνεται αντιστρέψιμη. Η εντεινόμενη θεσμική υποβάθμισή τους και η καθολική κοινωνική τους απαξίωση συνιστούν ισχυρότατη τάση και αλλαγή μακράς διάρκειας. Η σημερινή κυβέρνηση, με το 3^ο Μνημόνιο που συνυπέγραψε ο Αλέξης Τσίπρας, προωθεί τη διαδικασία της «απο-κομματικοποίησης» και της «απο-πολιτικοποίησης». Αλλά η υποχώρηση της πολιτικής και η αποδυνάμωση των κομμάτων έχει αποδειχθεί ιστορικά ότι αποβαίνει πάντοτε εις βάρος της αριστεράς και υπέρ της δεξιάς. Ο ΣΥΡΙΖΑ έχει ήδη πριονίσει αρκετά το κλαδί πάνω στο οποίο κάθησε.